

МОРАЛЬНО-ПОБУТОВІ АСПЕКТИ ОБРЯДОВОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ДИТЯЧОМУ ФОЛЬКЛОРИ

коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів. / М. Вачевський, В. Мадзігон. – К: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

6. Введение в философию образования: Учеб. пособие / Э.Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова. – М.: Логос, 2000. – 223 с.

7. Вільна енциклопедія “Вікіпедія”.

8. Дидактика современной школы / Под ред. В.А.Онищука. – К.: Рад. школа, 1987. – 351 с.

9. Дьяченко М.М., Кишдыбобич Л.А. Психологам высшей школы: Учеб. пособие для вузов. – 2-е и., перераб. и доп. – Мн.: Из-во БГУ, 1981. – 383 с.

10. Зорина Л.Я. Системность – качество знаний. – М.: Знаним, 1976. – 64 с.

11. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. – К: Видавничий центр “Просвіта”, 2000. – 368 с.

12. Прокопенко И.Ф., Камьянченко Е.Н., Лозовая В.И.

Экономическое образование школьников: учеб. Пособие для учителей сред. школы. – Х.: Основа, 1955. – 172 с.

13. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: 2-е изд. (1946 г.) – СПб.: Питер, 2002. – 720 с. (Серия “Мастера психологи”).

14. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.

15. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, М.: ООО “Издательство АСТ”, 2001. – 800 с.

16. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К: Академвидав, 2009. – 560 с.

17. Шпак О.Т. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти / НПУ ім. Драгоманова. – К: Четверта хвиля, 2000. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2012

УДК 17:398.2(477)

Юлія Гоменюк, аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МОРАЛЬНО-ПОБУТОВІ АСПЕКТИ ОБРЯДОВОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ДИТЯЧОМУ ФОЛЬКЛОРИ

У статті проаналізовано морально-побутовий аспект обрядів та дитячого фольклору, їх культурно-історичне та практичне значення, вплив колискових пісень на дітей дошкільного віку.

Ключові слова: колискова пісня, моральний розвиток, моральне виховання.

Літ. 12.

Юлія Гоменюк, аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МОРАЛЬНО-БЫТОВЫЕ АСПЕКТЫ ОБРЯДНОСТИ В УКРАИНСКОМ ДЕТСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ

В статье проанализированы морально-бытовой аспект обрядов и детского фольклора, их культурно-историческое и практическое значение, влияние колыбельных песен на детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: колыбельная песня, нравственное развитие, нравственное воспитание.

Julia Homenyuk, Postgraduate Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

MORAL AND COMMUNITY ASPECTS OF RITUALISM IN UKRAINIAN CHILDREN'S FOLKLORE

In the article analyzed the moral and community aspect of rituals and children's folklore, its cultural, historical and practice meaning, the effect of lullaby songs on preschool children.

Keywords: lullaby song, moral development, moral education.

Актуальність публікації зумовлена необхідністю популяризації та збереження родинних обрядів у сучасному суспільстві, потребою звернення до народної творчості крізь призму її життєвих зв'язків із духовним, матеріальним та практичним світом людини. Збереження, вивчення та популяризація багатства малих жанрів фольклору створює підґрунтя для морального розвитку та виховання людини, а зокрема формування моральних здібностей у дошкільнят.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Вивченню цього питання присвятили свої праці такі вчені як Г. Довженок, К. Луганська [4], О. Духнович [5], К. Квітка [8], Ф. Колесса [9], М. Лановик, З. Лановик [10], О. Смоляк [12] та ін. Але питанню формування моральних якостей у цих публікаціях приділено недостатньо уваги.

Метою статті є дослідження традицій родинної обрядовості, їх систематизація та трансформація в часі; використання набутих знань

як джерела і предмета духовного спілкування з дитиною від її народження, а також впровадження народних традицій у систему виховання.

Виклад основного матеріалу. Важливою подією для всієї родини є поява у сім'ї дитини. Впродовж віків сформувалася система обрядів, метою яких було забезпечити новонародженому та його матері добре здоров'я, відповідний психологічний стан, щоб якнайшвидше допомогти адаптуватися до нових умов.

За хронологією обряди, пов'язані з появою на світ нової людини, є дуже давніми, тому вони традиційно поєднуються з магією та віруваннями. Намагаючись пояснити народження дитини, праслов'яни вбачали у цьому дію магічних сил та духів предків і вважали, що дитина приходить у світ живих зі світу мертвих. Посередницею при цьому була Мати немовляти, яка за допомогою жриці племені (що виконувала Роль баби-повитухи) "переходила" межу між живими та мертвими, щоб привести на світ дитину. Функціонально обряди поділяються на передпологові, пологові та післяпологові [9].

Обряди, що здійснювалися у передпологовий період, становили своєрідну систему табу та заборон щодо їжі, місця перебування майбутньої матері, занять чи видів праці, поведінки, що ґрунтувалися на основі давніх уявлень, збережених у численних забобонах. У переважній більшості ці закони були пов'язані з магією. Наприклад, вагітна жінка повинна була якнайдовше тримати свій стан у таємниці, їй заборонялося стригти волосся, різати будь-що ножем, зупинятися на сакральних межах, що уявлялись рубежами між світами живих та мертвих (таких як поріг, ворота, перехрестя чи роздоріжжя), виходити з дому без оберегів тощо.

Певній частині з цих табу у наш час можна знайти раціональне пояснення. Це стосується, зокрема, заборон виконувати важку працю (вимішування діжі та випікання хліба, будівництво житла), брати в руки гострі предмети, що могло негативно позначитися на самопочутті вагітної жінки, травмувати її і навіть призвести до передчасних пологів.

До жінки, у якій почалися пологи, запрошували бабу-повитуху, яка приймала немовля та залишалася біля породіллі аж до повного її одужання. Цей обряд примандрував у життя українців з часів трипільської культури. Тоді його виконувала жриця, яка вважалася посередницею між людьми та язичницькими божествами, що полегшують пологи. У здійснюваних нею ритуалах теж простежуються елементи давніх язичницьких культів. Наприклад: обливання рук

породіллі (зливки) біля річки чи криниці з відповідними замовляннями до води; обкурювання її димом магічних трав, щоб "відлякати злих духів"; розв'язування всіх вузлів на одязі породіллі (що мало зв'язок із магією вузлів); відкривання всіх дверей, вікон, скринь тощо (за законами гомеопатичної магії це мало полегшити роди).

В обрядах, що відбувалися у час пологів, важливу роль відігравали не лише табу (заборона на вузли та перстені, які, за уявленнями, ускладнювали появу дитини на світ), магічні замовляння повитухи, а й ритуальні предмети, які вона використовувала (наприклад, пуповину хлопчикам відрізала на сокирі, закопуючи під "чоловіче" дерево – дуб, явір, ясен; дівчаткам – на гребінці, закопуючи під вишнею чи яблунею).

У системі післяпологових обрядів також простежуються елементи давніх культів: культу води (ритуальне омивання), культу хліба (батько приходив вітати дитину та дружину з короваєм); рослин (обереги, квіти, які дарували матері новонародженого); культ дерев – виявлявся у тому, що при народженні людини на родинному дереві, зображеному на дверях кожної сім'ї домальовувалася квітка чи листок, а також у тому, яке дерево використовувалося для виготовлення дитячої колиски (в залежності від того, чи це хлопчик, чи дівчинка; сама колиска виконувала функцію очищення повітрям) [10].

За законами контагіозної магії, після пологів породіллі і новонароджена дитина, вважалися нечистими (як ті, що прийшли із потойбіччя й доторком можуть "заразити" інших людей чи речі), тому вони до здійснення певних ритуалів не мали права спілкуватися з чужими людьми. Щоб бути прийнятою у світі живих, дитина мала "відректися" від світу мертвих. Це відречення здійснювалося у формі замовляння, яке від імені дитини говорили кум з кумою (на деяких територіях вони називаються божат і божатка чи нанашко і нанашка). При цьому вони тримали немовля на полотні, що символічно, як і вироби з тканини – обрус, рушники тощо – в народній обрядовості символізують дорогу; у даному разі – дорогу в світ живих. На деяких територіях новонародженим приносили дари.

Важливим елементом родинної обрядовості був вибір імені для новонародженого. До цього ставилися дуже серйозно, вважаючи, що разом з іменем дитині вибирають долю. За язичницьким звичаєм давали два імені: перше – "справжнє", яке знали лише найближчі і тримали його у таємниці (через вірування, що той, хто знає ім'я людини, має над нею владу), а другим кликали дитину, і яке було відоме для інших.

Інші ритуали, що здійснювалися з дитиною, теж були пов'язані з магічно-культовою системою: перша купіль (у воду додавалися магичні рослини, клалися ритуальні речі); магичні дії над постільлю дитини.

Особливо важливого значення набував обряд перших пострижин дитини як жертви зрізаного волосся Роду і Рожаницям. Цей обряд вважався зв'язком із потойбічним світом, оскільки зрізане волосся посилалося померлим предкам через вогонь або воду (тобто кидалось у піч або в річку). З магією пов'язане одягання на дитину різноманітних оберегів, маніпуляції з молочними зубами, що випадали; посвята хлопчиків у воїни через перший посад на коня (це здійснювалося на Семена, 14 вересня); дівчаток – у жниці чи прялі, що супроводжувалося ритуальним порізком руки серпом чи колення веретенем тощо.

Баба-повитуха залишалась у родині новонародженого певний період часу (40 днів) для звершення ритуалів очищення себе, породіллі та дитини. Прощання з повитухою здійснювалось у формі святкового обряду, який називався “бабина каша”. На цей день також готували ритуальний хліб, який дарувався бабі-повитусі разом з іншими речами – рушником, полотном, предметами домашнього вжитку. Вона ж дарувала немовляті та членам родини амулети-обереги та здійснювала Ритуал “квітки”, даруючи всім присутнім букетики з трав, калини та колосків, що вважались магичними. Це святкування було відгомонам давнього язичницького звичаю звеличення Роду і Рожаниць на другий день Різдва. З цієї нагоди теж готували ритуальні страви, які діти відносили своїм бабам-повитухам та “хрещеним” батькам [10].

Християнський ритуал хрещення, що почав здійснюватись із немовлятами, на слов'янських землях перейняв більшість рис язичницького обряду, що згодом закріпилося церквою. Тому в текстах усної народної творчості, якими супроводжуються вище описані ритуали, біблійно-християнські мотиви не простежуються. Творів української народної словесності, пов'язаних з народженням дитини, збереглося небагато. Це зумовлено тим, що церква, запозичивши частину язичницького ритуалу, доповнила його церковнослов'янським текстом єдиного зразка.

З-поміж існуючих у записах творів, окрім формул-замовлянь, якими супроводжувалися ритуали омиття, змивання, пострижин тощо, зустрічаються пісні переважно величального характеру. Ними звеличувалося новонароджене немовля, баба-повитуха, мати, куми, рідше – інші родичі:

Мати Андрійчика родила,
Сонечком підперезала,
Місяцем обгородила,
У колиці колисала.

У час величання новонародженого йому бажали щасливої долі і доброго одруження, у чому виявлявся зв'язок між етапами родинної обрядовості. Названим батькам співали:

*Дай їм, Боже, здоров'ячко,
Того віку дочекаєти.
Моїм божатам прожити.
Як будуть ся віддавати,
Мені, Бог, дай здоров'я
Щоб їм віночка ізвити.*

Текстів величальних пісень, що виконувалися з приводу народження дитини, небагато, але, як на кожній забаві, поряд із величальними піснями співалися ліричні та жартівливі, особливо що стосуються кумів. Такими є пісні “Ой кум до куми залицявся”, “Та були в кума бджоли” та ін.”.

Вірогідно, що й інші ритуали, здійснювані з новонародженим, супроводжувались обрядовими піснями, але тексти їх не зафіксовані.

Та можемо виділити в окремий цикл твори народної словесності, які пов'язані із наступним етапом дитини – вихованням, життям та побутом.

Велику групу становлять тексти, створені дорослими для дітей (вони виконуються тільки для дитини, переважно немовляти, чи віком до 4 – 5 років).

Твори дорослих для дітей поділяються на дві частини:

- пісенна лірика для дітей (колицкові пісні);
- поезія пестування (пестушки, утішки, забавлянки) [9].

У цій статті ми зосередимося на колицкових піснях.

Колицкові пісні – ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колицкою дитини для того, щоб її приспати. Вони несуть величезне емоційне та функціональне навантаження. З їх допомогою малеча вчиться розмовляти, пізнає світ, адже колицкова – перша пісня в їх житті, виконана виключно для них з любов'ю та ніжністю [12].

Колицкові пісні починають співати дитині з перших днів її життя. За часів язичництва співові над колицкою надавалося значення оберегу: вважалося, що певні інтонації і магичні слова можуть вберегти немовля від хвороб та усіяких нещасть. Підтвердження “магічної” дії співу над колицкою давні люди бачили в тому, що материнська пісня справді впливає на немовля заспокійливо. Жінка нахилилася над колицкою і в такт гойданню тихенько співала. Розмірні,

монотонні рухи нагадувало малюкові про ту благодатну пору, коли мама носила його у животику. А її лагідний і співучий голос зміцнював почуття захищеності, любові і спокою, навіваючи міцний, безтурботний сон:

*Повішу я колисочку на дубочку люлі люлі люлі
Засни, поспи мій синочку*

Буде вітрик повівати і синочка колихати

З дуба листя опадати та синочка забавляти...

Це один з найдавніших жанрів народної словесності, що сягає корінням міфологічного періоду творчості. В минулому подібні пісні виконувалися не тільки, щоб приспати дитину, а й як замовляння: привернути до неї або відвернути від неї дію певних духовних сил, оберегти від зла, сприяти її здоров'ю й швидкому ростові. Свідомо чи несвідомо з цією ж метою колискові виконуються багатьма матерями й сьогодні.

Незважаючи на безліч нюансів почуттів і думок, висловлюваних у колискових піснях, а також на широкий простір для імпровізації, все ж набір їх мотивів дуже обмежений. Найстійкіший з усіх мотивів, який з'являється у переважній більшості творів – закликання чи запрошення сну до дитини. У ньому зафіксоване анімістичне уявлення про сон як істоту, яка може заспокоїти і приспати дитину:

*Ой ходить Сон коло вікон, а Дрімота коло плота
Питається Сон Дрімоти: "Де будемо
ночувати?"*

*"Де хатина є тепленька, де дитина є маленька
Там будемо ночувати, дитиночку присипляти"...*

У деяких колисанках уявлення про засинання дещо змінене: дитина засинає не від самої присутності Сну чи Дрімоти, а від "спанья", яке Сон носить із собою в рукаві, і яке насилає на дитину, щоб вона заснула. Сон і Дрімота – міфічні істоти антропоморфного характеру, тобто вони уподібнюються до людей: ходять, розмовляють між собою, розподіляють обов'язки ("ти будеш колисати, а я буду присипляти"). Звертання до них в колискових має явні ознаки замовлянь:

*Сонку! Дрімку! Голубойку!
Приспи ж мою дитиночку.
Приспи ж ми ю вдень і вночі!
Буде мати чорні очі,
Чорні очі, біле тіло,*

*Би каждому миле било.
Щоби росла, не боліла,
Головоньки не сушила.
Дитинонька – не воленька,
Головоньці клопотонька.*

Поруч із цими міфічними істотами з'являється уособлення злої, негативної сили в образі Бабая. Він зустрічається і в інших жанрах фольклору, але, можливо, перейшов до них саме з колискових. Тут

він має значення істоти, яка наганяє страх, будить чи заподіює якесь лихо:

*Бай-бай, баю-бай, Наших діток не лякай,
Баю-баюшки, бай-бай, Бо вони маненькі
Не ходи сюди, Бабай, Та спати раденькі.*

Цікаво, що рефрен "Баю-бай", як правило не зустрічається у піснях, де не згадується Бабай. Можливо, в минулому він мав специфічне значення, чи саме цьому вислову надавалася здатність відганяти злу силу.

У багатьох колисанках мотив присипляння пов'язаний зі ще однією напівміфічною істотою – котом. Кіт у слов'янських культурах займає вагоме місце, він символ оберегу дому (спить на печі, стереже спокій; не відходить далеко від дому, завжди повертається).

У народі ще й зараз вживають дієслівних форм: співати при колісці або "співати kota". Вислів "співати kota" виник із звичаю, коли у нову колиску клали kota, гоїдали його і наспівували колискову пісню. А після цього ритуалу клали до колиски дитину і співали їй, доки вона не засинала. Тому у колискових часто згадується кіт. Адже, за дохристиянськими віруваннями, кіт вважався покровителем дитячого сну, оберегом дитини від злих сил:

*Коте сірий, коте білий, Дитиноньку колихати,
Коте волохатий, Дамо тобі папи
Ходи вже до хати Да у твої лапи.*

Текстів, де кіт бере участь у заколисуванні дитини, дуже багато у багатьох варіантах і різних поєднаннях. Подекуди чітко простежується віра в те, що кіт є оберегом для дитини:

*На котика усе лихо,
А ти (ім'я дитини) спи тихо.*

Але з півтора-двох років дитина починає цікавитися змістом пісень. З цього віку зростає роль близьких дитячому сприйманню образів, в тому числі фантастичних і казкових персонажів: Сон, Дрімота, Котик, Гулі, що розвивають образне мислення дитинки:

*Ой, люлі, люлі налетіли гулі
Та й сіли на люлі.*

*Стали думать і гадать,
Чим дитину годувать?...*

Спів над колискою впливає на малюка мелодією, тембром, розміреним ритмом. І це не важливо, що у мами може не бути ідеального слуху чи завидного голосу, головне робити це з великою любов'ю.

Окремий цикл становлять пісні, об'єднані

єдиним зачином “Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде”, в яких снодійну функцію виконує зілля.

*Ой спи, дитя, не проснись, А третя щасливая.
Поки мати з поля прийде І щастячка, здоров'ячка,
Да принесе три квіточки: І добрую годину
Перша квітка сонливая, На малую дитину.
А друга дрімливая,*

Часом конкретизується, яка трава має магичну силу присипляти дитину: рута, м'ята, хрещатий барвінок та ін. Зазвичай, дитину перед сном купали в цих травах, щоб сон був міцніший і здоровіший. Колискові, в яких зустрічається цей мотив, мають найбільше споріднених рис із замовляннями: їм властива стрункість побудови, певна формальність, характерна для магичних текстів, а також специфічні повтори різних рівнів, які надають слову певного пафосу і магичності звучання [10].

Усі колискові виконуються у повільному або помірному темпі, тихим звучанням на піано. Висотне положення наспіву може змінюватись: одну пісню співаємо у низькому регістрі, а іншу – в високому; сьогодні – у м'якій грудній манері, а завтра у фальцетній. Манера співу при колисці залежить від настрою та фізичного стану матері, або виконуваної в цей час роботи. Наприклад: заколисуючи дитину і співаючи їй, жінка, в колишній селянській родині одночасно ще й прала, вишивала, готувала їжу тощо.

Усі проаналізовані мотиви походять із найдавніших зразків жанру і становлять *першу, міфологічну групу*.

Другу, більш сучасну групу текстів, умовно можна назвати побутовою. Це – твори, в центрі яких не стільки сама дитина і магична дія слова на її ріст, здоров'я, щастя, а, скоріше, світ, в якому дитина живе – її дім, родина. В цих піснях у напівказкових рисах описується “мальована колісочка із золотими вервечками”, мальованими бильцями, шовковими подушечками і пелюшками; з'являються риси побуту, елементи суспільного життя.

Центральним у цій групі колісанок є образ матері. Вони сповнені мріями, думками матері про майбутню долю дитини, у них виливаються почуття жінки, її ставлення до дочки чи сина у паралельному зіставленні з її власною долею, роздумами про життя:

*Ой люлю, люлю, Коби-м сі з тебе
Коби-м ті вилюляла Потіхи дочекала...*

Деякі з них оповиті сумом передчуття, що дитина виросте, але не принесе радості матері: не подасть води, вижене з хати. Особливо

драматичного звучання набувають колискові, в яких оспівується образ матері-удови:

*Ой люляй мі, люляй, Мам семеро діти,
Сиротенька мала, Сиротеньки малі,
Бо твій няньо умер, Як вас виживити?
Я вдова остала.*

Ще трагічнішим є цикл пісень, в яких співається про загибель дитини, яка забила, коли обірвалася колиска. Подекуди звучать соціальні мотиви, оплакується гірка доля жінки-удови, чоловік якої загинув у рекрутах, з'являється мотив праці на панщині:

*Пішла мати жито жати, Мале дитя без сповиття
Та не собі – пану. Не має талану.*

Мати з жалем говорить, що побачить дитину аж у суботу, а сама буде важко робити весь тиждень. З'являється також мотив страху, що сина, коли він виросте, заберуть в солдати. Однак соціальні мотиви невизначальні у колискових піснях, і в дитячому фольклорі зустрічаються рідко.

Хоч переважна більшість колискових передбачає їх виконання мамою дитини, зустрічаються також тексти пісень, які немовляті співає батько. Це явище не дуже поширене і зустрічається переважно у Закарпатській Україні. Особливо цікаві твори, в яких батько звертається до свого малого сина з побажанням йому скоро вирости і стати у всьому подібним до батька. Вони також споріднені з магичними жанрами:

*Чуч-беле, чуч-беле, ніт дома матері
Пішла кашу товчі, не прийде аж гночі,
Усни же мій, усни, великий виросний
Великий як і я, білий, як лелія,
Великий до неба, бо мі тя барз треба .*

Мотив надії на допомогу дитини, коли вона виросте, дуже поширений в колискових родинно-побутової тематики.

Висновки. Колискові пісні – жанр, який має чітко визначену конкретну функцію: заспокоїти та приспати дитину. Чуттєвий зв'язок, що з дня народження існує між матір'ю та дитиною, дістає вірне відбиття у зворушливо щирих і безпосередніх колісанках. Всю любов, ніжність, бажання бачити своє дитя щасливим, розумним, здоровим, гарним матір вкладає в неவிбагливі рядки і простеньку мелодію, організовану ритмом гойдання колиски. Ці пісні водночас є і першими уроками, що в доступній формі знайомлять дитину з побутовими речами і моральними цінностями, заохочуючи до працелюбності, порядку, доброти та справедливості. Образи котика-воркотика, Сонка чи Дрімоти вводять дитину у світ добра і казки, що так необхідні дитині для формування

позитивних рис її характеру та світосприйняття. Пісні про міфічного злого Бабая знайомлять малят з іншою стороною життя, де панують злі сили, викликаючи бажання протидіяти їм, та якийсь час виступають своєрідним регулятором поведінки дитини. Колискові, у яких йдеться про сумну долю удови чи дитини-сироти, покликані навчити дитину співчувати та допомагати іншим. Отже, як сюжет колискової пісні, так і кожний образ, пейзаж чи побутова деталь, а також мелодія та спосіб виконання мають величезний вплив на дитину: формують її первісне уявлення про світ, розвивають чуттєво-емоційне сприйняття дійсності, впливають на вироблення характеру, тобто мають цілком конкретне морально-виховне значення.

1. Гошовський В.Л. Українські пісні Закарпаття / В. Гошовський – Львів, 2003.
 2. Грица С. Мелос української народної епіки / С. Грица. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 36.
 3. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. – Т. 1. – К.: Либідь, 1993. – С. 392.
 4. Дитячі пісні та речитативи / Упор.: Г.В. Довженко, К.М. Луганська. – Київ: Наукова думка, 1991. – 448 с.

5. Духнович О. Народна педагогія / О. Духнович // Історія Української школи і педагогіки: хрестоматія / Упор. проф. О.О. Любар. – К.: Знання, 2003. – С. 200 – 205.
 6. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості. – К.: Веселка, 1998. – С. 529 – 560.
 7. Іваницький А. Українська народна музична творчість: Посібник для вищих та середніх учбових закладів / А. Іваницький. – К., 1990. – 336 с.
 8. Квітка К. Народні мелодії: з голосу Лесі Українки / Записав і упорядив Климент Квітка. – К.: [б. в.], 1917. – Ч. 1. – 229 с.
 9. Колесса Ф. Українська усна словесність / Вступ. ст. М. Мушинки. – Едмонтон, 1983. – С. 1 – 154.
 10. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність: Підручник / М. Лановик, З. Лановик. – К.: Знання-Прес, 2001. – 591 с.
 11. Свавко Є. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Є. Свавко. – К.: Наукова думка, 1974. – 152 с.
 12. Смоляк О. Український дитячий музичний фольклор: Підручник – хрестоматія для викладачів та учнів / О. Смоляк. – Тернопіль: Лілея, 1998. – Вип. 1. – 80 с.

Стаття надійшла до редакції 30.12.2012

Джерела мудрості

“Все звичайне – просте, але не все звичайне є простим”.

Дені Дідро
 французький письменник, філософ

“Найбільшу формуючу силу простого народу має церква. Вона із своїми зовнішніми формами, сповненими глибокого смислу, тақ би мовити, схоплює людину із зовнішньої її сторони з тим, щоб потім піднести її на вищий ступінь самосвідомості. Вона промовляє, вчить молитви, розвиває почуття людини до милосердя, доброти, поваги до іншого, розумової сили для того, щоб не спинитись на самих формах. Не прийняти форму за сутність і не спинитись на самих формах, не дібравшись до зернини”.

Костянтин Ушинський
 видатний педагог-класик

